

vezetésével, mely a cseh és a velencei üvegformázás nemes technikáját magyar érzéssel sikerült dísz tárgyakra és ügyes figurális nippelen bemutatja. Az előcsarnokban kiállított karácsonyfadíszek szintén az üvegforrasztás és üvegfüvás technikájával készült eredményei ennek az új műhelynek, mely remélhetőleg növendékeivel újabb szintet visz a magyar iparművészeti termelésbe.

Vesztróczy egyházi gobelinje és Örkényi magyar faliszőnyege és szőnyegei, Lakatos Arthur és növendékei szőnyegei egészítik ki az előcsarnokban az Iparrajziskola érdekes kiállítását, mely újra beigazolta ennek a régi fővárosi műipari iskolának magas tanítási színvonalát eredményeivel a növendékei kivitelező képességeit.

ÉPÍTÉS SZNEVELÉS*

JOSEPH VÁGÓ: ARCHITEKTENERZIEHUNG. *Die Architektur ist kein dem Boden anhaftendes Gewerbe, keine simple technische Wissenschaft, sondern eine hochschwingende Kunst. Demzufolge fällt das Problem der Heranbildung von Architekten mit dem Problem der allgemeinen Künstlererziehung zusammen. Die Kunst ist immer irgendeine Realisation. Sie ist eine Umsetzung der Gefühle und der Gedanken in die Materie, um dieselben für die Ewigkeit festzuhalten. Ihre Entwicklung steht viel weniger unter dem Einflusse der Natur, als dies von den Ästhetikern des vergangenen Jahrhunderts angenommen wurde. Und die Kunst verändert sich ständig, weil sich auch die menschliche Gemeinschaft, in der wir leben, ständig ändert. — Die Natur verändert sich nicht. Dagegen erweitern sich aber unsere Begriffe, unsere Kenntnisse über sie. Die erkannten Werte der Natur werden im praktischen Leben von der Technik verwertet, ausserdem aber auch von der Architektur. Die Entwicklung der architektonischen Technik war es, die während der einzelnen Zeitalter massgebend für den Charakter der Kunst war. Heute sind es Glas, Eisen und Beton, die Möglichkeiten von phantastischem Ausmasse und von phantastischen Formen bieten. Den Stil des Zeitalters bestimmen die durch die Technik verwerteten physikalischen Gesetze, die Gesellschaft bestimmt dagegen ihren ideellen Gehalt. Poetae nascitur. Zum Dichter muss man geboren werden. Durch Erziehung allein kann man nicht zum Dichter, zum Künstler werden. Die Erziehung muss sich darauf beschränken, dem Künstler Ausdrucksmittel, Technik und gesellschaftliche Kenntnisse zu geben. Nur aus einer grossen Allgemeinkultur kann eine wirklich grosse Kunst erstehen.*

JOSEF VÁGÓ: ARCHITECTURE'S EDUCATION. *Architecture is not a handicraft, it is not merely a technical science, it is a sublime art and thus the problem of the architecture's education coincides with that of the artist. Art is always a realization. The planting of thoughts and sentiments into material their eternalization. Nature has far less influence on its development than did maintain the aesthetes of the last century. Art always changes, for the community of mankind, in which we live, changes too. Nature is unchangeable, but our conceptions and our knowledge about it get extended. The values of nature recognized by man are realized in practice and in art by technics. The development of architectural technics prescribed the character of art of the different ages, at present iron, glass and beton offer possibilities of fantastic demensions and forms. The laws of nature realized by technical science give the style of the age and society gives its contents of ideas. Poetae nascitur. Instruction does not make poets or artists. Instruction is limited to giving to the artist means of expression, technic of art, and social knowledge. Where there is great culture there can be art too, for only from this may develop its most beautiful flower: Art.*

A kongresszus vezetősége — szerintem — egy igen-igen nagy horderejű kérdést vetett szőnyegre.

Az építész képzése!

Hogy e kérdésre helyesen megfelelhessünk, elsősorban azt kell pontosan megállapítanunk, hogy tulajdonképen ki is az, mi is az az építész, akit formálni akarunk.

* Vágó József előadása a milánói nemzetközi építész-kongresszuson.

Első pillanatra bizonyára komikusnak hat a kérdés illetően beállítása, különösen egy teremben, mely tele van építészekkel. De a továbbiakban ki fog derülni, hogy ennek az egyetlen fogalomnak pontosabb körülhatárolása már megadja az egész probléma megoldását is.

Tehát: az építész. Ugyebár az a személy, aki különböző épületeket épít, aki azonban — a köztudat szerint — abban különbözik minden más szerkesztő-építőtől, hogy a szigorúan technikai

megoldáson túl még az építmény külső megjelenésének harmóniáját is szem előtt tartja. Szóval: építész az, ki „építészettel“ foglalkozik.

Maradna hát annak a megállapítása, hogy mi az építészet. Konstruációs tudomány-e vagy művészet.

Vannak, akik kereken tagadják ez utóbbit, mondván, hogy az építészet annyira a röghöz, a mindennapi életszükséglethez kötött, annyira anyagi, hogy ez kizárja a művészi szárnyalás lehetőségét.

Szinte fölösleges e hibás gondolatmenettel vitába szállni, mert hiszen a művészet fogalma egymaga már anyagiasságot jelent.

Mi más a művészet, mint az érzékelhetetlen, anyagiatlan emberi érzéseknek formákba, anyagba való átültetése, a röpke sóhajnak, gondolatnak az örökkévalóság számára való rögzítése? Mindenkinek vannak lelki élményei. Egyesek érzései gyakran intenzívebbek, mélyebbek, mint a művészei, mégis a világ őket ismeri el kompetensnek érzés-ügyekben s lelki szenvedéseink lényegéről csak rajtuk keresztül vesz tudomást. Romeo hal meg Juliáért . . .

Romeo meghalt — ha ugyan egyáltalában élt valaha, — de a Shakespeare Romeója ma is élő. A mindenség minden paránya állandóan változik, e világban minden reláció s a művész alkotása az egyetlen valóság, s amint azt alkotója megeremtetten, változhatatlanul örökkévaló.

Azt is mondják, hogy az építészet már azért sem lehet művészet, mert nem alkalmas érzések kifejezésére. Ha érzése alatt csak a szubjektív, egyéni érzéseket, főleg pedig a szerelmet értjük, akkor ez igaz. Még ha a regények ezrei, színházak, muzik akarják is úgy föltüntetni, mintha az életben az lenne a legfontosabb, hogy Jancsi hogyan jut az ő Pannijához, azért tudjuk, hogy az egyéni vágyakozásokon túl vannak más, az egész emberiséget átfogó, nagy, szinte transzcendentális érzések, vágyak, életideálok.

A szerelem kötségsbeesésig kergethet egyes embert, de a tömegeket, nemzeteket más vágyak, más ideálok ösztökélik, hősi erőfeszítésekre. Ezek kifejezésére hivatott az építészet. És csak ő hivatott rá.

Egy gót katedrális, égbenyúló csúcsíveivel, misztikusan világító színes ablakaival, máig is meghat bennünket, mert híven elmondja nekünk a fanatikus, hívó, babonás középkor égretörő istenkeresését. De egy egyszerű lakóház is többet mesél, mint sok-sok kötet regény, mert elmondja, hogyan éltek akkor az emberek, illetőleg, miután tökéletes lakás nincsen, inkább azt tükrözi vissza, hogy hogyan szerettek volna élni az emberek, milyen volt elgondolásuk, vágyuk, ideáljuk a jólétről, a földi boldogságról. A renaissancekorban: szomszédok támadásai ellen könnyen védhető feudális kővár, gyéren világított nagy kongó termek, sok freskó, kevés

kényelem. Ma kisebbméretű, intim szobák, nagyon kényelmes bútorok, központi fűtés, szép fürdő, szellős nagy ablakokon át szép kilátás, kiskert, terrasz, sok virág . . . Azt is mondják, hogy az építészet nem művészet, mert nem ad lelki emóciót. Ha hebehurgya gyorsasággal föl-épült nagy városainkra gondolunk, akkor ez is igaz. Sívár nagyvárosi utcáinkon hasztalan keresünk nyugvópontot, hol szemünk gyönyörködve megpihenhetne, még kevésbé olyasvalamit, ami lelkünkben az érzések hullámain kavarná föl.

Ha a házak rosszak, az nem okvetlenül az építőművészet hibája. Elvégre ház és művészet nem mindig azonos fogalmak. De egy kifestett szoba se mindig sextini kápolna.

De ha unalmas nagyvárosaink nem is tudnak művészi élvezetet nyújtani itt a művészet e klasszikus hazájában, nem kell sokat kutatni ily gyönyörűségek után. Ez az istenáldotta föld úton-útfélen telve van a legesodásabb, a legmeghatóbb művészi kincsekkel.

Ha az újabb házak tömkelegében elszórtan álló műrecek mellett talán észrevétlenül el is megy az ember, de itt van a szomszédságban Velence. A mesevilág a földreszállt tündérvárosa babonás varázsával befon, elandalít minden lelket. Itt minden művészet, szépség, mámoros élet-öröm szívbőljött vidám ragyogás s nem igen akad földi halandó, ki kitudná vonni magát e város büvköréből. Aki csak egyszer volt is ott, már nevének pusztá említésére is vágyakozó boldogsággal sóhajt föl: Ah Venezia! La bella Venezia!

És még nem is Tiziano, nem is Veronese, vagy a Baedeker számos kétesillagos remekei váltják ki ezt a hatást, hanem csak egyszerűen, átfogóan: Venezia. Maga a város, a házak.

De itt sem kell éppen a San Marcora, vagy a világ hors concours legzseniálisabb építészeti remekére, a Doge-palotára gondolni: a legszerényebb canale is kiváltja ezt a hatást.

Íme az építészet nagy szuggesztív, művészi hatalma, mely egy szerencsés véletlen folytán itt ily intenzíven tud hatni.

Azon véletlen folytán, hogy a köztársaság egykori hatalma, a város különleges fekvése megmentették a háborúk pusztításaitól s a modern nagyvárosi életre való alkalmatlansága az ízléstelen modernizálás lehetőségétől. Így aztán úgy áll előttünk a maga teljességében, amint egy tehetséges, föltörekvő nép évszázados kultúrája megalkotta.

Máshol az elszórtan létező műalkotásokat csak akkor látja az ember, ha akarja. Itt elkerülhetetlen a hatás. Amerre járunk, amerre fordulunk, mindenütt embermilliók kőbe rögzített lelke árad felénk.

Amit egyébként a szürke elmélkedés ridegsége, kusza gondolatok homálya csak sejtet

velünk, az ott, Venezia varázsos kövei között világos, élő valósággá lesz: Az építészet egy társadalmi közösség egész életét átfogó, nagy közös érzelmeinek művészi kifejezője, megörökítője.

Látszólag talán túlsok időt is töltöttem valami olyasnak bizonyítására, ami, legalább is itt e teremben, senki előtt sem volt vitás. Az építészet művészet.

De akkor problémánk is így bővül, alakul: La formation de l'artiste en général. Annál is inkább, mert hisz csak egy művészet van s csak megnyilatkozási formái változók. Ars una, species mille.

Elfogultság nélkül állíthatjuk azt is, hogy ez az egységes művészet éppen az építészet, mely magához öleli a többi társművészeteket s csak a reneszánsz és az azt követő korszakban vált el kép, szobor a faltól, hogy így szülői kontrol nélkül kalandozzék el az élettől már semmi kapcsolatot fönn nem tartó dadizmusok felé.

Az építészetnek ezt a predomináns szerepét igazolja az a szintén nem vitás tény, hogy a nagy művészeti korszakok, román, gót, reneszánsz, barokk, ampir stb. éppen az építészetben beállott változások által vannak determinálva. A nagy-monumentális művészet, az építészet az, mely saját változásainak bélyegét minden időben rányomja a többi művészi megnyilatkozásokra. A gót katedrálisok csúcsívei, a reneszánsz oszlopok, párkányok egyidejűleg megjelennek még a székek támláin is. Éppen ezért nem térünk el túlságosan a valóságtól — különösen nem pedig saját problémánk vizsgálata szempontjából, — ha az építészet fogalmát azonosítjuk általában a művészet fogalmával. De ezáltal eljutunk annak a kérdésnek megoldásához, hogy mi is a művészet általában? Szinte kedvem volna itt Benedetto Croce nyomdokába lépni, aki a tárgy megvitatását azzal a szellemességgel kezdte, hogy a művészet az, — amit mindenki tud, hogy micsoda, hogy aztán egy egész kis kötetre való elmélkedésben próbálja a fogalmat minden oldalról megközelíteni.

Nekünk nem lehet itt célunk ily mély filozófiai fejtegetésekbe belemélyedni és kutatni azokat a pszichológiai folyamatokat, melyek egy műalkotás létrehozásánál az emberi lélekben végbemennek. Bennünket már csak maga a két művészet érdekel. Az pedig nem valami megfoghatatlan misztikum, hanem pozitív, kézzelfogható valóság: meglévő műalkotások összesége. Mi csak ezeket ismerjük „művészet“ cím alatt.

Ezek a műkincsek pedig emberi alkotások, emberi munka eredményei s így ugyanazon parancsoló törvényszerűségeknek vannak alávetve, mint minden más emberi cselekedet.

Melyek hát azok az erők, melyek a művészet változásainak, haladásának irányát determinálják?

Az esztétikusok igen nagy része, különösen pedig azok, akik főleg a festészeti alkotások méltatásával és ismertetésével foglalkoznak, gyakorta estek abba a hibába, hogy minden művészeti elméletüket a „természetből“ akarták levezetni. E tévútra könnyen esábitotta őket az a tény, hogy a festészet lényegénél fogva főleg természeti formákkal dolgozik. De szemmel lájhatólag a természetnek nem nagy köze lehet a művészet alakulására, hiszen ugyanazon természeti adottságok mellett, a különböző korokban, a legkülönbözőbb művészeti irányok keletkeztek. Ismeretes az az anekdóta is, hogy egy közepes tehetségű angol festő a 60-as években ismertté és divatossá vált japán festészetben föllelkesezve kiment Japánba, hogy az ottani természet inspirációja alapján ő is oly szép képeket fessen. Csak természetes, hogy finom tusecetes rajzok és akvarellek hazájából rossz európai olajfestményekkel tért haza.

A természetnek azért van szerepe a művészetben, de csak annyiban, hogy mi, alkotók, szintén e természet részei vagyunk és alkotásaink a természeti erőknek bennünk öntudatra kelt megnyilvánulásai.

A természet adottságai az emberi kultúra történelmi ideje óta oly keveset változtak, hogy bátran változatlanok is tekinthetjük őket. Ellenben változott az emberi közösség, a társadalom, melyben élünk s ennek változásai hozták létre a különböző korok különböző művészetét.

E két koefficiens, természet és társadalom, eredője a művészet fejlődésének iránya. Tüzetesebb vizsgálat mellett a „természet“ koefficiens sem annyira változatlan, mint első pillanatban látszik.

Mert, ha maga a természet változatlan is, változnak, fejlődnek a mi ismereteink. A természetnek mindig több és több titka, törvényszerűsége válik ismertté. S miután csak azt tudjuk gondolatkörünkbe fölvenni, ami már tudatunkba átlépett, ennél fogva a természeti ismereteink bővülése átalakítólag hat működésünkre, tehát művészi tevékenységünkre is.

A természeti törvényeket a gyakorlatban a technika értékesíti. A művészetben is. Építészetben ezt röviden szerkezetnek szoktuk nevezni. A fa, kő, vas, üveg, beton stb. anyagok fölhasználhatóságának ismerete új és új szerkezeti lehetőségeket és ezzel új építési formák kialakulását tették lehetővé.

Nem lehet vitás, hogy görög templom formája azon limitált technikai tudás egyenes következménye, hogy a görögök csak egyik kőoszloptól a másikig átnyúló kögerendával tudtak szerkeszteni.

A boltozat kitalálása a formák új, nagy változatosságát eredményezte. Így látni, hogy természeti ismereteink, a technika az, ami a

külső formai változásokat, az úgynevezett stílusokat eredményezi, viszont a társadalmi átalakulások a művészetnek lelki tartalmát adják.

A művészet fogalmának e meghatározása, a művészet alakulására kiható erők ily körülhatárolása mutatja már, hogy itt semmi szerepe nincs az archeológiának, melynek tanítására pedig még ma is igen sok építészképző iskola annyi hiábavaló energiát pazarol.

Vannak építészegetemek, hol egy évig az ókor, egy évig a középkor, egy évig a reneszánsz és újkor építészetének részletes történetét, formalizmusát s annak másolását tekintik a „művészi“ képzés leglényegesebb részének.

Pedig eltekintve a filozófiai megállapításoktól, az egyszerű józan ész is ugyanerre az eredményre vezet.

Egészen bizonyos, hogy a rheimsi katedrális építói nem tudták, hogy milyen a Partenon abacusa, sőt azt sem hallották soha, hogy triglifek és metopák vannak. De ugyanúgy nem ismerte Brunelleschi a Westminster apátság templomát, vagy a Tudor-gótikát általában s mégis megépítette a maig is fölülmúlhatatlan remekét, a Santa Maria del Fiore kupoláját. És ugyanúgy épült számtalan műemlék archeológiai tudás nélkül, vagy talán éppen annak ellenére, mert hiszen így szabadabban, őszintebben jöttek napfényre a művészi gondolatok. És az „Utolsó vacsora“ vajjon szebb lett volna-e, ha Lionardo mester előzőleg egy évig bizánci, majd ó-keresztény és román stílusban „tervezett“ volna festményeket?

Az archeológiának legfeljebb mint társadalmi hatóerőnek van szerepe, vagyis mint általános tradicionális kultúrának. Csakhogy ez a kultúra nem lehet az építészetnek, vagy általában a művészetnek speciálítása, hanem mindenki közkincese kell, hogy legyen s az általános kultúrához, még építészek számára jobban hozzátartozik Dante, Voltaire, Shakespeare, Debussy, Wagner, Beethoven, Monteverdi, Palestrina ismerete, mint Vignola oszloprendjének tanulmányozása.

De nemesak ezt a negatívumot, hogy archeológia nem kell, mutatja meg a művészetre ható erők körülhatárolása, hanem pozitívumokat is ad. Megmondja, hogy mi kell a művészethez, mire kell tanítani a művészt: technikai tudás és a társadalmi szükségletek ismerete. Igen ám, de erre azt mondhatja valaki, hogy így talán kitűnő építő-technikusokat nevelhetünk, de nem építőművészeket. Ez igaz. Viszont azonban fölmerül a kérdés, vajjon művész „nevelhető-e“? Poetae nascitur, de tanítás, nevelés útján elő nem állítható. A tanítás, nevelés feladata csupán az lehet, hogy megadja a növendéknek mindazokat az eszközöket, melyeken keresztül meg-

nyilatkozhatik az „isteni szikra“, — ha tudni illik, lakozik benne. Bárha ez ily egyszerű és világos, mégis számtalan hivatalos és magánakadémia foglalkozik e lehetetlenséggel, festő- és szobrászművészek, sőt építő „művészek“ képzésével is.

Képzeljük el egy percre, hogy ezen művészképzőkkel analog oly hivatalos iskolákat állítanának föl, amelyből borzas hajú s egyébként műveletlen ifjak pár év után, mint „diplome par le gouvernement“ költők kerülnének ki, kik kötelességüknek tekintenék, hogy ezután éjjel-nappal csak költészetet csináljanak s elvárják a társadalomtól, hogy e művészi tevékenységükért őket kötelességszerűen el is tartsa.

Ez úton csak még egy kategóriával szaporítanók azon szellemi proletárok seregét, akik most a hivatalos és magán festőakadémiák útján a különböző városok montmartrejeit és montparnassejait ezerszám ellepik.

Költő csak az lesz, akik arra tényleges hivatottságot éreznek s az iskola csak annyiban járul hozzá „formálásukhoz“, hogy megtanítja kifejezési eszközének, a nyelvnek tökéletes használatára.

A művészi főiskolák közül egyedül talán a zeneakadémiák azok, melyek többé-kevébbé helyesen töltik be hivatásukat. Becsületesen megtanítják a növendéket a mesterségre. De ez ott multhatatlanul szükséges. Mert, mint mondják, a papír türelmes, de az emberek füle nem. És nem lehetne büntetlenül riszálni egy hegedűt olyan tudatlansággal, mint amilyenell „festőművészek“ vásznaikat telekenik. S emellett egy akadémiát végzett zenész sokkal szerényebb, mint festő kollégája. Nem képzelet magát mindjárt Beethovennek, hanem alázatosan beáll a művészet közkeletjének, zongorázik, tanít vagy egy zenekarban hegedül.

A képzőművészeti oktatást is valahogy ily irányba kellene vezetni. Így megszűnnék, vagy legalább is csökkenne az a szakadék, mely a papíron való tervezés és a kivitel, a szellemi és a fizikai munka közt ma oly élesen fönnáll.

Speciell az építész formálásánál azt lehetne még tenni, hogy a technikai és társadalmi ismeretek elsajátítása után ne neveztesék még a végzett növendék hivatalosan építésznek, hanem csak építő technikusnak, aki már az iskolában az építés legkülönbözőbb szakában specializálhatná magát.

Ezek után, a már végzett építő-technikusok számára volna vagy két évi akadémiai gyakorlat, ahol a tehetségesebb és erre magában hivatást érző ifjak, kiválóbb mesterek vezetése alatt csupán tervezéssel foglalkoznának. Ezen évek sikeres elvégzése és egy még magasabb fokú általános kultúrájú kiképzés után lehetne valaki „építész“. Szükséges lenne még módját találni

annak is, hogy a legmagasabb művészi foglalkozásra, az építészetre, csak bizonyos hivatottság érzetével menjenek az emberek s nem csak azért, mert az építész többé-kevésbé lukratív foglalkozás.

De erről a társadalmi erők vizsgálatával kapcsolatosan fogok pár szót mondani.

Szabadjon itt pár tréfás élményt elmondanom.

Körülbelül 10 év előtt Róma mellett egy úrnak villáját alakítottam, bővítettem, modernizáltam. Ismeretes az a primitív tűzhely, amit a rómaiak ma is használnak. A bögréket közvetlenül teszik szabadon fölrakott faszénre. Gáz ott nem lévén s a villany drága, hát a külföldről hozatott legmodernebb takaréktűzhelyet szereltük fel — pár ezer líráért. A tűzhelyet rövidesen le kellett bontani s a szokásos szabad tűzhelyet beépíteni, mert nem akadt szakácsnő, aki az új tűzhelyen tudott, vagy akart volna főzni. Más. Egy hölgy jelentkezik nálam, hogy házat szeretne építtetni és legfőbb álma az volna, ha azt én tervezném neki. Nagyon szívesen. Előadta kívánságait s én, szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy a meglehetősen meredek hegyoldalon lévő telkére egy igen érdekes művészi megoldást készítettem. El volt ragadtatva s már csak „egy“ szerény módosítást szeretne. Láttam, hogy ebből építkezés ugyan nem lesz, de belementem a játékba. Végre, mikor a hatodik változatnál már minden „szerény“ kívánsága teljesítve lett s most már igazán meg volt elégedve, úgy nézett ki a terv, mint azt bármely építő pallér 25—30 év előtt csinálta volna.

Ez a szegény kispolgárnő valamikor ifjú korában a szomszéd gazdagéknál láthatott ilyen ötszobás apartement s azóta hordja szívében ezt a vágyat, ezt az ideált s hogy összekuporgatott magának megfelelő pénzt, ezt a gyermekkori ideálját akarta most megvalósítani.

Más. Egy barátom keres szerény háromszobás lakást, de nem talál kedvére valót. Ha építék valahol, csináljak neki olyat, mint az én budapesti legénylakásom, hol mind a három szoba körülbelül 45—45 m².

Igen ám, mondom, de mit fog ehhez szólni az építtető?

E nevetséges kis epizódokat annak illusztrálására hoztam föl, hogy az építész nem azt építi, amit akar, hanem amit a gazdasági szükségletek neki megengednek. Nem azt építi, amit szeretne, hanem tartozik a helyi szokásokhoz is alkalmazkodni. Legjobb szándékú művészi szárnyalásának is gátat szab az építetőknek, kortársainak kulturális fejlettsége. Próbáljuk egy percre elképzelni a lehetetlent, hogy egy antik görög építésznek, egy rendkívüli zseninek fantáziájában meg is megszülethetett volna a rheimsi templom terve, bár kimutattam, hogy ez önmagában lehetetlen. Mi történt volna

e tervvel? Mi a tervezőjével? Legfeljebb a bolondok házába csukták volna, de nem akadt volna egy ember sem, aki ez esztelen fantazmagóriának megvalósítására vállalkozott volna. A művész tehát csak olyat valósíthat meg, ami már benne él egyesek, lehetőleg sokak lelkében. Így lesz aztán a művészi alkotás hű tükörképe korának. Hogy aktuális példával éljek, így lesz a népszövetségi palota hű mása a népszövetségnek: egy halva született nagy eszme.

Vannak ugyan, akik hisznek az alkotó zseni mindenhatóságában. Akik azt hiszik, hogy a kiváló egyéniségek vezetik a társadalmat s nem megfordítva s az igaz művészt éppen az jellemzi, hogy megelőzi korát.

Túlságosan a renaissancekor nagy mágusainak hatása alatt élünk még. Sokaknak az a benyomása, hogy a Lionardok, Donatellók egyénisége erősebb, mint a kultúrkörnyezet, melyből kinőttek.

De vajjon, ha Michelangelót bölcsőjéből kilopták volna s egy kozák faluba tették volna le, akkor ott lenne-e most a sixtini kápolna? Ott aludná-e örök álmát...?

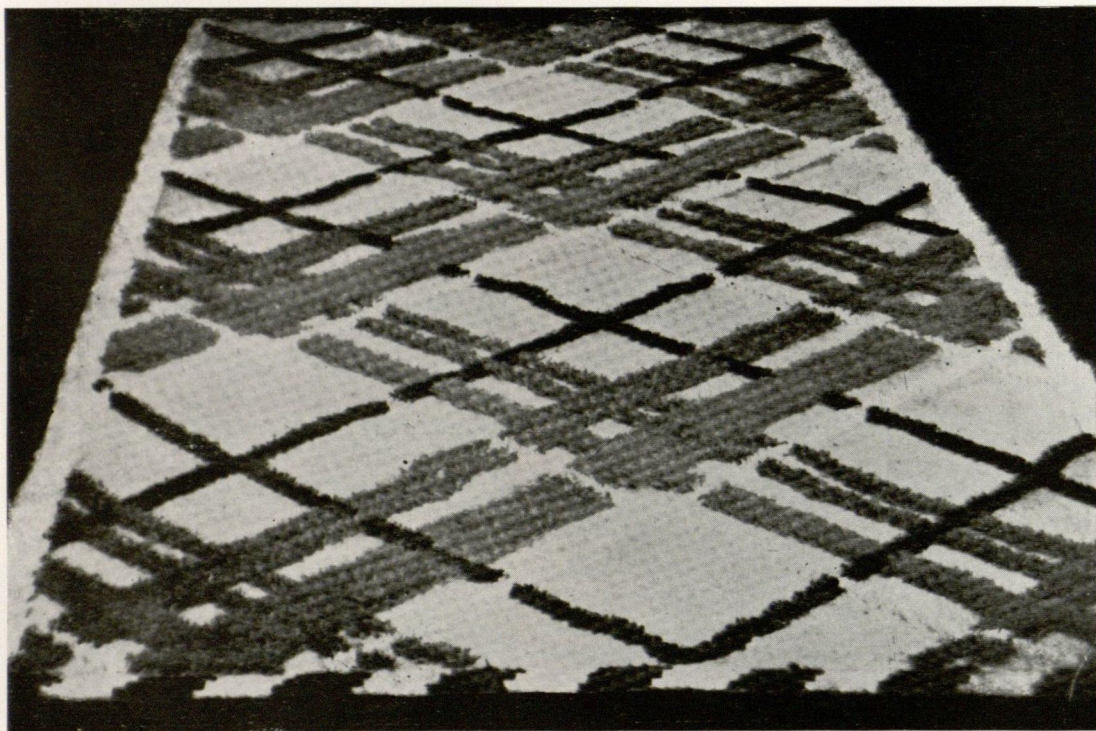
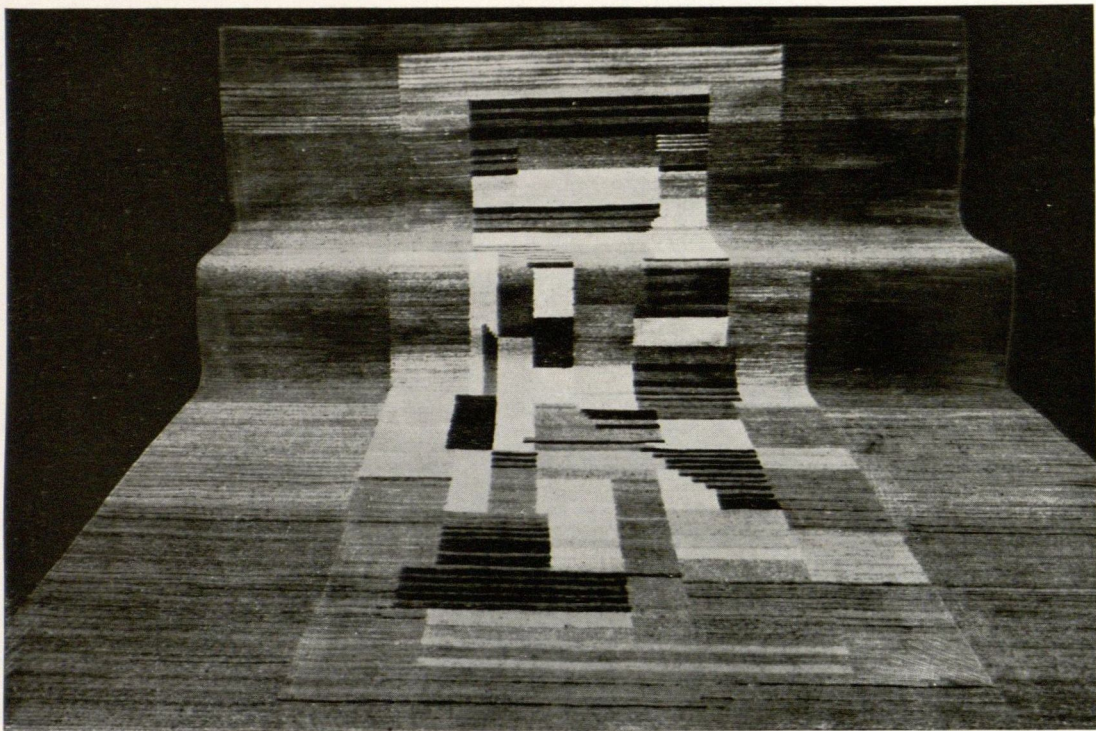
Ugyebár, elképzelhetetlen, hogy egy görög művész agyában a reimsi templom megfogalmazott volna. Már csak azért sem, mert nem voltak azok a technika ismeretei, melyek egy ilyzerű mű létrehozásához szükségesek. Ugyanúgy a hidat mindig több boltozott ívnek képzeltek, mely fölött járni lehet és csak akkor jöhetett valaki a függő híd ideájára, mikor a vasszerkezeti tudás ennek lehetőségét már megadta.

Szóval: az építész formálása már az elemi az általános oktatásnál kezdődik. Már itt kell több élő és kevesebb holt tudást adni a gyerekeknek, már itt kell a túltengő irodalmi oktatás mellett a képzőművészetek iránti érzéket is fölkelteni. Már itt kell megfelelő szemléltető tanítás révén az ifjúságban kifejleszteni, hogy érzékeit közvetlenül használni tudja s ne csak a betű útján vegyen dolgokról tudomást. Közismert dolog, hogy az iskolában mennyire elvész a kis gyerekekben még annyira élénk közvetlen megfigyelő képesség. Egy egyetemi professzor gyakran nem tudná megmondani, hogy mily színű s szabású volt a hölgy ruhája, kivel előző este hosszan beszélgetett, de pontosan emlékszik valamely regény hősnőjének külsejére, melyet tizenöt év előtt olvasott.

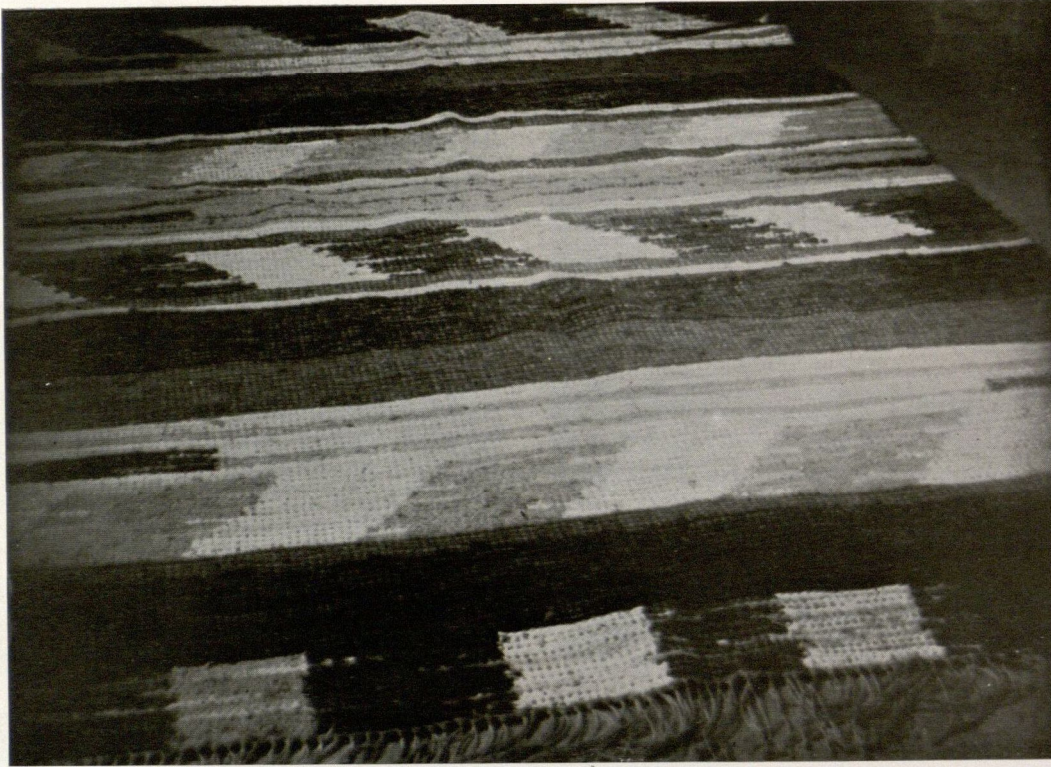
Hogyan kívánhatjuk egy ilyen félrenevelt társadalomtól, hogy annak a képzőművészettel szemben helyes ítélete legyen. Pedig a közönség ítélete a társadalom általános műveltsége a legjobb szelektáló, a legjobb nevelője az építésznek, aki művével állandóan a nyilvánosság elé lép.

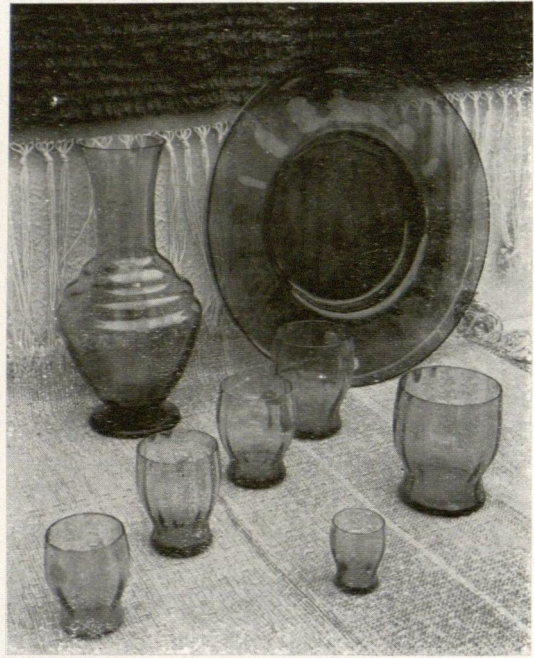
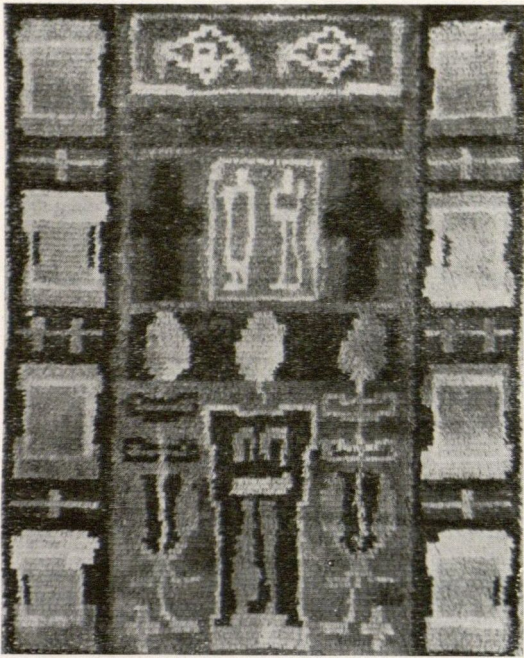
Fent : A milánói Triennale finn terme.
 Rendezte G. Ronholm. Lent balra és jobbra : Részletek a milánói Triennale finn terméből. — Oben :
 Finnländischer Saal auf der Triennale zu Mailand. Von G. Ronholm. Unten links und rechts :
 Teile des finnländischen Saales auf der Triennale zu Mailand. — Above: The Fin-Gallery of the Triennale in
 Milan. Arranged by G. Ronholm. Left and right below: Parts of the Fin-Gallery of the Triennale in Milan.

Finn textilművészet. Fent: Szőnyeg. Greta Skogster műve.
Lent: Szőnyeg. Marianne Strengell műve. — Finnländische Textilkunst. Oben: Teppich, von G. Skogter. Unten:
Teppich, von M. Strengell. — Fin textile-art. Above: Carpet, by G. Skogter. Below: Carpet, by M. Strengell.

Finn textilművészet.
Fent : Szőnyeg. Lent : terítő. Marianne Strengell művei. — Finnländische Textilkunst. Oben : Teppich.
Unten : Decke, von M. Strengell. — Fin textile-art. Above: Carpet. Below: Cover, by M. Strengell.

Fent balra: Finn szőnyeg. Eva Brummer műve. Fent jobbra: Finn üvegszervis. Lent: Családiház hallja. László Pál (Stuttgart) terve. — Oben links: Finnländischer Teppich. Von E. Brummer. Oben rechts: Finnländisches Glasservice. Unten: Hall eines Familienhauses. Entwurf von P. László. — Left above: Fin carpet, von E. Brummer. Right above: Fin glass-set. Below: Hall of a family house. Designed by P. László.

László Pál (Stuttgart) tervei.
 Fent balra: Hálószobarészlet. Fent jobbra: Fésülködőasztal. Lent: Zeneszoba részlete. — Entwürfe von P. László.
 Oben links: Detail eines Schlafzimmers. Oben rechts: Toilettetisch. Unten: Detail eines Musikzimmers. —
 Left above: Part of a bedroom. Right above: Toilet table. Below: Part of a music-room. Designed by P. László.

László Pál] (Stuttgart) tervei.
 Fent: Fogadószoba. Lent: Fogadószoba részlete. — Entwürfe von P. László. Oben: Empfangszimmer. Unten: Detail
 eines Empfangszimmers. — Above: Drawing-room. — Below: Part of a drawing-room. Designed by P. László.

László Pál (Stuttgart) tervei.

Fent: Heverőágy a hálószobában. Lent: Bárszekrény. — Entwürfe von P. László: Oben: Ruhebett im Schlafzimmer. Unten: Barschrank. — Above: Lounge in the bedroom. Below: Bar cupboard. Designed by P. László.

Urbányi Vilmos tervei. F. L. úr lakása. Fent : Hálószoba. Lent : Nappali szoba.
 Készítették: Szücs József és Béla műbútorasztalosok. — Entwürfe von W. Urbányi. Wohnung des Herrn
 L. F. Oben : Schlafzimmer. Unten : Wohnzimmer. Ausgeführt von den Kunsttischlern J. und B. Szücs. — Above:
 Bedroom. Below: Sitting-room. Home of Mr. L. F. Designed by W. Urbányi. Manufactured by J. and B. Szücs.

De ugyanúgy, mint a társadalom neveli az építész, ugyanúgy neveli az építész a társadalmat. Amit alkot, ott marad évtizedekig, esetleg évszázadokig s ezáltal éppúgy lehet a haladásnak előmozdítója, mint kerékkötője. Nem elég, hogy ismerje építetője kívánságait, vagy általában az élet napi szükségletét. Ő a holnapnak épít s tisztában kell lennie annak igényeivel is. Tanulmányoznia kell a társadalmi, gazdasági, politikai mozgalmak haladási irányát, ki kell éreznie az emberiségben élő vágyak alakulását.

Közismert például, hogy mennyire vágyódik ma mindenki kis saját háza után. Mennyire akarnak az emberek menekülni a nagyváros zajától s kicsiny kertjeikbe elvonulni. A technika haladása is ezt mozdítja elő. Kis autókkal, autóbusszokkal a távolság megszűnik, sőt talán nincs messze az az idő, mikor mindenki saját kis repülőjén fog felszállani házának terraszáról. Az állam működése is ide tendál, mikor a nagy-szerű autótutakat megépíti. Sőt a gazdasági élet is ily irányban alakul, hiszen már a racionális nagy apostola, Ford is mammut üzemeinek decentralizálására kénytelen, mert a kisebb üzemek a fejlődés mai fokán ellenállóbbnak bizonyultak. Ha valaki ily körülmények között például mégis az amerikai kapitalizmus beteges kinövését, a felhőkarcoló propagálja ma Európában, az, minden modern jelszava ellenére egy idejét múlt, tehát inkább retrográd ideát propagál. Hiszen a felhőkarcoló már Amerikában is minden szempontból csődöt mondott s az első gazdasági krízisnél már mintha a halál tette volna rájuk kezét, felülről kihűlni látszanak, tíz, húsz, harminc emeletek állanak üresen. S ha még a ma annyit emlegetett borzalomra, a jövő háborújára gondolunk, akkor látjuk, hogy mennyivel egészségesebb a közönség, az emberiség vágya egyes építésznek a formák által elragadtatott elképzelésénél. Amíg a társadalmi vágyak szerint épülő jövő kertés városban egy légi bomba esetleg csak egy diófát dönt ki, addig ugyanazon egy bomba New-Yorkban egész városrészt pusztít el, amikor egyik fölrobbantott százelemes a másikra dől.

E csekélyke példa is igazolja, hogy mily fontossága volna az építész nevelésében a társadalmi, gazdasági, politikai élet tüzetes megismertetése.

Folytathatnám a példákat, de úgy hiszem, feleslegesek.

Inkább konkludálok.

Az építészet művészet, sőt a legnagyobb, egyetlen művészet s az építész művész.

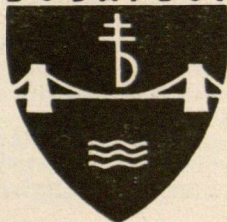
Mégis elvetendő minden olyan tendencia, mely egy speciális „művészképzést“ tart szem előtt.

A művészet képesség, lelki diszpozíció, mely vagy meg van valakiben, vagy nincsen. De művészt nevelés útján termelni nem lehet.

A tanítás célja csak az lehet: kezébe adni mindazon eszközöket, melyekkel művészi gondolatait, érzéseit kifejezésre juttatni tudja. Ezirányú tanításnak már az elemi iskolákban kell kezdődni. Egyrészt általános, a képzőművészetek iránt fogékony kultúrát kell teremteni, másrészt oda kell vezetni az ifjúságot, hogy pályaválasztáskor már önmaga is meg tudja ítélni, hogy vajjon van-e magasztos művészethez igaz hajlama. Ne tekintse az építészetet csupán egy lukratív foglalkozásnak, hiszen elvégre pénzt keresni ócskavaskereskedéssel is lehet s nem muszáj mindjárt a városokat élékteleníteni. Ellentétben az utolsó évtizedek fölfogásával, mely a művészetet a borzas hajban látta, művészi, építési pályára csak a legmagasabb fokú általános kultúrán előképzettség után lehessen menni. Nincs vad zseni. Az igazi nagyok, a Michelangelók, Lionardok, Dantek, Wagnerek mindig koruk kultúrájának csúcsán állottak. A legmagasabb kiképzésnél pedig abszolút technikai tudást és sok társadalmi, gazdasági ismeretre kell tanítani, végül alkalmat adni az ifjú építésznek, hogy egy-két évig művészi vezetés mellett oly nagyobb szabású tervezéseken próbálja ki tehetségét, amilyenek esetleg az életben nem egyhamar juthatnának neki. A sok évi fáradság betetőzéseül az államnak kellene pályázatokat kiírni a végzett növendékek között s a győzets aztán egy évi tanulmányútra kapna ösztöndíjat, mely után nyertes pályatervét megépíttetnék. Az lenne egy értékes „Római díj“! A közönséget pedig parallel arra kell nevelni, hogy helyes, józan bírása lehessen az építészetnek s bele kell vinni a köztudatba, hogy az építés nemcsak pénzkereső foglalkozás, hanem az egész társadalomra is kiható, magasztos hivatás.

VÁGÓ JÓZSEF

B U D A P E S T

Budapest Székesfőváros szignetpályázata.

Kozma Lajos első díjat nyert terve.